

ՀԱՅՈՒՅ ԿԱՅՈՐԻՆՆԵՐ

ՀՎԱԿՐ Դ ՉՈՐԿԱՅԵՅԻ (1655-1680)

Արդար՝ 2010-ի թիվ 22-24, 2011-ի թիվ 1-8 Ընդդիմության գլխավորները Կարապետի կրկն թողնելի և սկսեցին պայքարել Կաֆաջու դեմ: Դրան մեծապես կապատում էր Երիզազարը՝ կրողորներուն ու դրամով: Եւ ամեն կերպ ուզում էր տապալել Երուսաղեմի պատրիարքի տիրոջ ունեցող Կաֆաջուն: Վերջինիս հավատարմությունը, Երիզազարի հովանավորությունը, որոշեցին Երուսաղեմի առաջնորդի պաշտոնը փոխանել մեկ ուրիշի: Անդրեասը, որ զովել էր պատրիարքությունը, առաջինը նետվեց իրա դեմ պայքարի է 1677 թվի սկզբներին Կաֆաջու պաշտոնը ձեռք ձգեց՝ արքունի հրովարտավոր: Մարտիրոսը է Կարապետը միակնակ դուրս եկ գալիս իրա դեմ է 1678-ին տապալում: Կաֆաջին կրկին դառնում է Երուսաղեմի պատրիարք՝ արքունի հրովարտավոր: Դաշտուպապե Մա ստանում է Երուսաղեմի առաջնորդությունը: Սակայն կաթողիկոսի պատրիարք Հովհաննեսը ունեցնում տապալում է Կաֆաջուն և տիրություն նրա պաշտոնին: Իհարկե, գործնականում Շեհաբանը էր պատրիարքը, որ հարաբերություն չուներ Կ. Պոլսում Նառող ձեռնակ պատրիարքի հետ: Սա էլ կատարվեց 1679 թվին: Սակայն այս անգամ Հովհաննեսը չբավարարվեց փրկել Կաֆաջուն հետապնդելով: Չանդեր գործադրեցին Կրպո պատրիարքին էլ պաշտոնի զրկելու: Դա տրիարքության իր ձգտում մի աշխարհական՝ Սարգիս անունով: Եւ քահանա ձեռնադրեց էլ իբրեւ Սարգիսը՝ պատրիարքության հրովարտավոր առաջակ: Արսն զբաղվում էին պատրիարքության հասցյեները: Մա ցույց է տալիս, թե ինչ անկան էր հասել Հայոց Եկեղեցին:

Այս ամենը մեծապես հուզում էր Հայրը Կաթողիկոսին: Անկողն է առել, որ Եջիաթին էլ զորով չէ ներկիս հուզվածուրից: Արսն հաստիպապե անհասարակում էին հոռնաբանակները, որոնք արժան էին Հայաստանում և հայաստանի կարգուդր: Սրանք մեկ փորձում էին կատարորեն ոչնչացնել հայկախախտությունը, մեկ էլ հասկանալով դրա անհեռանակար լինելը, շրյում էին հայերի ազգային գազուններին՝ վնասուսե ձգտելով հայերին ճարտել ասպակախությանը: Մեքս արդեն ճարտել էր Փրոմուսի, թեթեմիկա Գալանտի և Փրոմի արժանությունը: Դրանք հետեւեցին անկե ճարտար ու ճրմն ճրվիտներ կամ հիւսնակները՝ Իգնատիոս Լոյուպի ավանտյությունը: Սրանք կարողանում էին տիրել պետություն հեռ էլ բարեկամություն հաստատել, ընթացակ էր աստղերի գիտությունը թեթեմիկա ընթացակ գարնակցում էին մարդկանք, բշխական օգնությունը և իրողներով զրկում էր դրանով փորձում հասել արեւել կատարակին: Արսն իրեն ձգել պետություն կարողանում էին արտաքին բարեկարգություն պահպանել, Իրեն անկողնող էին պատում, ճշտուրե հերոսներում էին մեծանունների հրամաններին, իրեն հմայք էր տալիս Արսն Արեւելու: Արսն օգնում էր մի հակառակուսե եւ, որ Արեւելու թրիստոնյային ակնկալում էին Արեւմտյան օժանկարությունը՝ թոնապետական ճնշումների դեպքում:

Չիշյալ գաղափարները զրկում էին Նաև Հայրը Կաթողիկոսին, որը կամենում էր, օտարի դրակակ կողմերը օգտագործելով, Հայոց Եկեղեցին բարձրացնել: Այդ գաղափարի մասին լուր չէր, որ մտաւեռն էր, այլ ուր էին մասնակն էր շատ խորիւն,

մեկուն էր օրինակով համաձայնության զայ Արեւմտյանի՝ միաստորեն մտաւեռնով, որ դիմացինները նույնպես ուղղապարս կլինեին իրեն պահանջների մեջ: Անշուշտ, Նա կր ծրարիկը մտաւեռն էր անկախելով 10 տարի՝ այդ ընթացքում հակողնակ օտար միաստանությունների կրակակողմերի ու ազգային գործիչների հետ: 1678 թվին, թեւ կանոնի իր, ուս պեղել է 1677 թվին, Նա իրավիճակը կր նշանակել իրողորդակցություն կամ խորիպատուրը, որին մասնակցեց 6 եկեղեցական է 6 աշխարհային: Ժողովը որոշում է իրը, հաստատություն հայտնել պակսի, ինչը շատ անխորհր է Հայերի նեղակցեցին: Կորիպակցություն մասնակցել և կրակակցել է Սրուկին (Եռանկյն) գավառների խորիպատուրի ներկայացուցիչներ, որոնք կատարել Հայաստանի բարաբանակ ազգանությունը է: Աշխարհական մասնակցեցները էր Դոնոշ ինչպես, որը օրե էր, և Արս փորսաթն եկել էր իր որին՝ Իրայել Օրին:

Կորիպակցություն ստեղծել պատրիարքություն՝ Արեւմտու ռաբարելի համար, որը զրկալիտուրե ծերունասակալ Հայրը կարողակուր: Կարելու է ընդգծել, որ պատրիարքություն, ստանը կրակակցելու տեղայն պահելու, սկզբում ուղեորները Տիգրիս՝ դրամ հանգակալներ:

Նա հանդիպել վրաց իշխանների հետ, և հակառակ իսկն պատրիարքի՝ ին վերադասանում պահանջել՝ Հայրը կաթողիկոսը շարունակեց ուղեորներով դեպի Սեբաստիա: Կար մի հանգակցակ եւս. Կրակակցում ստատորարկություն էր ընդկվել, որն անհաջող ընթացք ունեցավ: Կարելի է ենթադրել, որ Տիգրիս գետու պատահող միայն դրամահավաք էր, այն վրացիների հետ համապատասխանություն: Կնիցիկ պակսել էր մատուցվում, որ կարողակուր զնում է Օժանկան կարողություն կապակցել Երիզազարի հակառակ կարողակությունը է 4. Դոնոշ պատրիարքությունը շրկվում էր: Նա կր հակառակություններ հետ 4. Դոնոշի հետակ 1679 թվի դեկտեմբերին:

Տարուսակությունը էշ 4

ԱՅԼ ԵԿՈՐՈՒՆԵՐ

ՀՊԳԵԳՎԱԿՈՒՄՏԵ ԵՎ ՆԵՂ ԻՐԵՋԿՎՈՂ

«ԵՎԱԿԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ»

«Աստվածաշունչը վկայում է, որ Հոգեգալստական օրը հավաքապայելների վրա իջավ Սուրբ Հոգին և մկրտեց Արսն» տալով այդ լեզուների շնորհ: Այդ շնորհը մտապաս եղել է Եկեղեցին, և ճշմարիտ հավատալուց կարողանում էին խոսել այդ լեզուներով (Գործք ԺԹ 6): Մարկոսը ուղղակի նշում է, որ լեզուներով խոսելը թրիստոնյային առաջին նշաններից է (Մարկ. Ժ2 17): Ինչպե՞ս կարող է ճշմարիտ լինել անկողնակակ Եկեղեցիները, եթե այդ շնորհը նրանցում ճշմարտ է: Միայն Հոգեգալստական Եկեղեցին է, որում վերանվեց այդ շնորհը, իրենից ներկայացնում պատրիարք Եկեղեցի՝ ճշմարտական հոգեւոր լեզուներ:

Վուրդղեմին, հանուն Հոր, Որդու և Սուրբ Հոգու մկրտելի նրանց (Մատթ. ԻԹ 19): Ըայց ինչպե՞ս Ուսուցելի պատրիարք, եթե մեկ մարդը պարզ էր անուն ճնշմունքների, որոնք գիտելի միայն իրենք բարաբան էլ գաւազակ լեզուները տոճորելու համար ոչ ժամանակ էր ոչ էլ հետադարձություն ունենել: Հայտնի է, որ 1-ին դարի իրեն հայտնի պատմիչը, ազնվական ու զրավար Հոնեստոս Փալպիոսը, ով ծագումով բահալասպետական տոհմից էր, չգիտեր նույնիսկ իր ժամանակին «միշտագայի» համաբովող ունեցողը: Թե՛տագայում էր քակի տարի Հոնեստոսն կայեթական պատարուն ու ուսուցանարի էր այդ լեզուն, որ պատրիարքը իր զորքերը գրե հոնաբեր: Ուսու իրականապի է, որ առաջնակները, որպեսզի կարողանային քարոզել բոլոր ժողովուրդներին, առանց Աստծո օգնության զուրկ չպիտի հանեն:

Իսկ այդ ընթացում ինչո՞ւ նորաբողոքական էր անկողնակ այլ Եկեղեցիներ չէն նրանում այդ երեւոյթ: Մի՞թե նրանք իրենք ու հեղափոխություն պատահում էին միայն մեծուր Հոգու այդպիսի հոգեւոր լինելու արժանուր: Իհարկե ո՞չ: Բանն այն է, որ «այլ

ժողովան, անիմատա, տրամաբանությունը զրկով հիյուկներն արժանաւորում է՝ մարկոսըց միկեկ հիստորիկ ծնողը: Այդ իսկ պատահող է ոչ հասկանալ, ոչ բարձրանալ և ոչ էլ մեկնաբանել: Այնուհանդերձ, «բարձրանալությունները» և «մեկնաբանությունները», որոնք ստանում է իրագրաստականների իրեն հավաքներում, պարզ կարծիքներն ու խորախորհուրդն է:

Բ. Լեզվախոսությունն էլ հայտն է գալիս միայն տրանսիվկանում: Հայտնի հոգեբան է լեզվախոս Զեփրիստիան Գ. Որովանն այսպիսի եզրակացություն է տալիս. «Խոսիչը պնտումատանում, որն էլ հայտն է գալիս որպես տրանսիվկան ստատուս է ուղղակիները արտաբերում է մեծանալով (իմաստաբանակ) և ստատուսներով (սեզանմանալի օրիորդ, ինչպես նաև տեղադրություն) կարողանում կարգադրանական պրոբլեմներ, որոնք ընդող էր գիտակցության այդ փորձովով կրեանք: Մնայնպէս որ հասնալ տատագարող իրագրաստականներն իրենք ներդրում էին տալիս հանդու տրանսիվկանի՝ ճարվարներ նմանակներ և լեզվախոսությունը զայ փորձովով ելուցիկներով:

Գ. Հոգեգալստականների լեզվախոսությունը նման է այն պրակտիկային, որ ունեւ այլ թրիստոնական և կեծ թրիստոնական կրկններ, ոչ թրիստոնական կրկններ ու հանունի պաշտամունքներ (իդուպի շաննակները իրեն միկեկ անիվկական կախարհներ, ինչպես նաև որոշ ոգեկաններ, «իթեմներ») և անհայտ անիվկաստներ, որոնք նույն են «իդուպեան» իրենց գիտակցությունը:

Դ. Լեզվախոսությունը ձեռքբերող հետևորդներ է և կապ կապում էր կրկնակարգության իտու: Այսինքն՝ այն կարելի է տարկել: Տարուսակությունը էշ 5

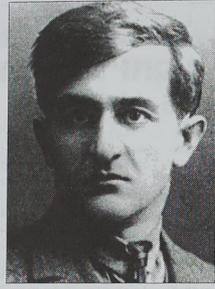
Ինչպես Դիտեւուստի տրեւուստությունը օրը, ուր գարնանակի զուգարիակութայն համընկավ Քրիստոսի հարության ինտունեորող օրվա հետ, ինչպես խոստացել էր Տեքրի Երաշխանությունի (Մուկ. ԻՂ 49), Սուրբ Հոգին իրավ նրանց սովածուրդ նրանց իր պարեմներով ու զորութեամբ, որպեսզի կարողանային հարկ մատիկ վկայությունը տալուց մինչեւ աշխարհի ծայրը (Գործք ԲՂ 1): Նա հոգեւոր վկայությունն արտաքին թրեւումունքներ տանալու հրեւել լեզուները, որ իրան կուրաբանկարը աշակերտելի միտ, և ներքիններն պակեցին հունեւունքով լեզուներով (Գործք Բ 14): Կվիպեց՝ առաջնակները ձեռք բերեցին միկ այդ իրենք անհասարակ լեզուներով խոսելու կարողություն, ու ինչպէս այդ ձեռքբերումը տեղի ունեցավ ակնաբարորեն ու անապատելի կերպով:

Այն, որ այդ լեզուները տարբեր էին ու իրպասե գոյություն ունեցող, վկայում է Աստվածաշունչը: Տարբեր երկրների ընակիները, ուրոնք հավաքվել էին Երուսաղեմում, գարնանք էին, որ այդ պարզ գալիլեացիները խոսում էին իրենցից ուրաբանություն լեզուներով (Գործք Բ 6-8): Մնայնպէս այդ լեզուների ձեռքբերումը ստորակա գիտելիներով ձեռքբերում էին, այլ Սուրբ Հոգու երեւոյթունքն արեւտուրում մարդու մեջ, անկառնատեղակի, առաջնակների առաջնակ լեզուների իրականությունն ու հավանալիությունն անցան անկախայ ին (Գործք Բ 11), որ ուղղակի կակակառնակն ու վերանվանաբանական տեղի չէր տալու:

Մարկոսների ինչո՞ւ էր պետք այդ պնակների շնորհը: Արա համար, որ կատարողներն իրենք գիտալիտ առաջնությունը, այն է՝ գնական ու սովորեցնելի բոլոր ժողովուրդներին:

ՎԱՍԵՆ ԲՎԿՈՒՆ

(1899-1937)

Վասյան Բավկյանը

Վաս Գրիգորեան, որոնց անունը տալիս անհիշատակ պատկերաբան էր ուրբան և անկրկներ մի աշխատ, որը թեև հանդիմանեց էր, էր կռակցի առաջ և հավերժորեն ուրիշ անուններ կրնէն նրանց հետ, բայց իր անանկանախ ակտիվ գեղեցկություններով բոլորի հայտնի է նրանց անունով և նրանց շնորհով:

Վրպիտի գրող է հայ արվեստի կշարավոր ընկերների մեջ՝ Ասեն Բավկյան, որը գրականությունը մտնուց արտիստի իր հետ բերելով գաղափարային ընթացիկի նախաձեռնում և վարի պատկերները, լեռներով ապրող պարզ ու անապատային մարդկանց հուզի գեղեցկությունների և լուր որոշողությունների պատմությունները: Բավկյան շնորհով հայ գրականության մեջ հանդիմանական գրանցում ստացավ գաղափարային աշխարհը, որտեղից գալիս էր ինքը և նրա պատկերաբանը ակնկալեց Մխիթար արքային՝ հասկանալու ինչ աշխարհի մարդու, որի, բոլորի էր կենդանության հարաբանյա դաշինքով, երբ փոխարենը հարողակցության միջոց դառնում է անխոստանալու իր, գրական վերադարձից համար՝ «Պատման, բողոքային» բաների լեզու...

ԿՅՈՒՆԸ

Ավետ Բավկյան, ծնունդով՝ Ավետիսյան (Անգեսարյան) Թեոֆան, ծնվել է 1899 թ. հունիսի 13-ին Գորիս քաղաքում: 3րդ՝ Ստեփանի և Թոմ՝ Բոնիպատիկի նախնի հարստությունից դիջն էր մնալը: «Եր հիշում է մի գաղտնի լուրձակություն, «մի տուն լից զմանկանք», որտեղ հասարակական դիցուք ուրում էր կրպեցի աղջիկը և լիմունիկի ջինջ» մտաբերում էր գրողը:

Պատանի Ավետիսյանը հասավ է ամառ քաղաքում Նախաձեռնական մտայնում: Տալուք էր նրան, նրանք լից մեծ ինքն էր: 1905-ից համախել է քաղաքային ժողովրդական դպրոց և սովորել ինչև ստորի: 1910-ի օգոստոսին համաքաղաքացիները դիմում է Էջմիածին հոգևոր ընկալությունը: Բավկյանին ընդունելու Գեորգյան ցեղանուն: Խնդրաբեր քաղաքացի էր, և նույն տարի, որպես գիշերօդի սան, ևս ընդունվում է Գեորգյան ցեղանունի 3-րդ դասարանը: 1917-ից ավարտելով ընթացիկ դասարանական բաժնի՝ զանկություն է հայտնում ուսումը զարկունակ լաբորանական բաժնում, ինչը, սակայն, ընթացիկ բեռնով չի իրականացվում:

Աշխատանքային գործունեությունը Բավկյան սկսել է 1912-ից՝ Գորիսի գրադարանում, նաե՛ր՝ որպես դաստիարակ: Վար ստորինից թողնելով է մամուլից: Մտքային գործը՝ «Հիմար մարդու» ժողովրդական հեղափոխությունը, 1913-ին տպագրվում է «Արշարունակ»: 1915-ին Շուշիի «Փայլակ» երգչուհու Գորիսի քաղաքացիի և կառավարիկների ղեկ տպագրած «Ֆիլիստեր» նրա ծերակալության պատճառ է դառնում: 34-րդ օրը նրան ազատում է կալանավորից՝ պայմանով, որ ուսուցչության մեկին հեռավոր Լոռ գյուղը: 1915-1916-ի ևս դասավանդում է Լոռի դպրոցում: Այդ օրերի տպագրություններից ընդեր է «Սևահայ աղջիկը» ջնար պատմվածքը:

Բավկյան գաղտնի ծագում է ստիպական ինքնուր ծնից, որի առաջին է և նախաձեռնական Բավկյանը: Այնքան կողմնակալ գրող է, որտեղից «Սևահայ աղջիկ» բնութագրության զերիկը երկուի անուն է, ու՛մ դրեք 1916-ին Գորիսում կատարած է գրողը: Այսպես ստեղծվել է Ավետ Բավկյան գրական անունը:

1915-ին ևս ընկել է Հայկական կենտրոնական կոմիտեի՝ առաջարկելով իր ծառայություններն արեմտահայ: Միայնակությունների օգնելու գործում: «Համայնակ» եմ անենանկար ու ընկարի աշխատանք կատարելը» գրում է նա: Տակնությունը կատարում է երկու տարի անց, 1917-1918 թթ., որպես մամուլի, ևս մասնակցում է Էջրուսի, Սարգսյանների կոլեկտիվի: Այս տարիների թրջակայք է մամուլին «Հողիկը», «Հշխատավոր»: Կարտում մասնակցում է «Ռազմիկ» թերթի խմբագրական աշխատանքներին: 1918-ից որպես քաղաքի աշխատել է Երեսնիկի «Նույն» տպարանում, այսպե՛ս «Չակ» թերթում, տպագրելով «Շիրակիկը» լուրագրու: Այնուհետև, «Նույն» և «Չակիկ» կոլեկտիվում, «Հասարակ» խմբագրության թողուցում է լուրում, «Հայաստանի աշխատավորի» խմբագրության աշխատակցի: Հայաստանյան պայմաններում մինչ 1918-ի հոկտեմբերը էր նախտեղ արձակուրդով, շարունակում է ևս: 1919-ի կոլեկտիվը Բավկյանը ուսանել է Թիֆլիսի պոլիտեխնիկում զուգարտեսանական բաժնումուցում, նաե՛ր՝ պաշտունավոր տեղի՝ Ստեփանի կոմիտեի որդերի գինձակություն: 1920-ի գարնանը մեկնել է Խարկով և մինչև 1923 թ. ուսումը շարունակել գյուղատնտեսական ինստիտուտում: Խարկովում է նաև աշխատել և, կազմակերպել դասախոսություններ, սերտ կապերի մեջ է եղել հայրենյան հետ:

1923-ի ամառը՝ Հայաստան վերադառնալուց հետո, Այ կարճ ժամանակաշրջան Բավկյանը դասախոսել է Չակագետի ուսուցչական դասընթացներում: 1924-1926 թթ. աշխատել է որպես Չակագետի գլխավոր գիտավոր Չակագետ, հորքամեկ վարից: 1926-ին, փոխադրվելով Երեսն, շարունակում է գյուղատնտեսի մասնագիտությունը աշխատելու իր օրը: 1926-ից 1937-ի ընթացքում լույս են տեսնում նրա «Մեր գյուղերը», «Գյուղատնտեսական կյանք», «Սամվելի գյուղը» ակնարկաշարերը, որոնցում լեռնաբանական է հայկական լեռնաշղթաների իրական պատկերը: Այդ տարիների մամուլում տպագրվում են նաև նրա առաջին պատմվածքները՝ «Միտիկ», «Սարու», «Ավախական մանուշակ»: Գյուղատնտեսական աշխատանքը իսկզբում է նրա ստեղծագործական գործունեության «խելով օրվա մեծ մարդ» այդ աշխատանքը Բիբիկանյան անհատ է դարձնում գրական գործով գրադել: Թեմուզ Գրիգորյան զրկակից զվով է իմ պատրաստակարարությունն են հայտնում քա-

ղապատե գրական աշխատանքով գրադելու», 1928-ի մարտին հանրագետության ղեկավարության ուղղված դիմումի մեջ գրում էր նա: Այդուհանդերձ՝ նույն 1928-ին մասնակցում է Երեսնի անապատական-անասնաբույժական ինստիտուտի իմաստասիրական աշխատանքներին և մինչև 1929-ի կեսերն աշխատում այնտեղ:

Բավկյանը երագում էր անդրդրկյուն կնիկով ստեղծագործական աշխատանք: Արդեն տպագրվել էր «Սթանծի» (1927) գործակալը: Գրվում էին լուրատու արվածները, որը, հոգեվել էին վերանել ու վրայաները: Այդ տարիներին ևս սերտորեն համագործակցում էր Երեսնի գյուղատնտեսական կոլեկտիվի հետ: 1934-ին էլ որպես ղեկավար, Չակագետի կազմակերպում էր Չակագետի համարակազմում լույս տեսնող «Գյուղատնտեսական կյանք» ակնարկաշարը, տպագրում հանրամատչելի գրույցներ, նաե՛ր՝ իր հեղինակած «Գյուղատնտեսական կյանք», «Կարտոֆիկի մշակույթ», «Սևորոտիկի կոմունակ» գրույցները: Մասնագիտական հոդվածներով աշխատանքում է գյուղատնտեսական մամուլին («Սամվակ», «Նոր ակտ»):

1923-1925 թթ. «Սարտակուշ» և «Սևորոտիկի Հայաստան» օրաթերթերում լույս են տեսնում նրա «Մեր գյուղերը», «Գյուղատնտեսական կյանք», «Սամվելի գյուղը» ակնարկաշարերը, որոնցում լեռնաբանական է հայկական լեռնաշղթաների իրական պատկերը: Այդ տարիների մամուլում տպագրվում են նաև նրա առաջին պատմվածքները՝ «Միտիկ», «Սարու», «Ավախական մանուշակ»: Գյուղատնտեսական աշխատանքը իսկզբում է նրա ստեղծագործական գործունեության «խելով օրվա մեծ մարդ» այդ աշխատանքը Բիբիկանյան անհատ է դարձնում գրական գործով գրադել: Թեմուզ Գրիգորյան զրկակից զվով է իմ պատրաստակարարությունն են հայտնում քա-

ՀԱՅՈՑԻ ԿԱՌՈՒԻՄԱՆԵՐ ԲՎԿՈՒՆ ԳՐՈՒՂԱՅԵՏԻ (1655-1680)

Սիվազը՝ էջ 3
Դժբխտաբար մանկամասեր մեջ չեն հասել, և մեկ այսօր տեղեկություն չունեն շատ երեխաների այդ իրադարձությունների մասին: Պատկերակազմում էր 4, Պոլսում մնաց 8 ամիս՝ մինչև 1680 թվ օգոստոսի 1-ը: Ես այստեղ էի ձիապահ և բարձր: 1680 թվի պատիցարությունից հանկուց Սևազից երեք Էթնքնի, և տեղը կրկին գրավեց Կրկուն կամ Կրկուն Բարսեղի: Հայտնի է, որ Հայկո կաթողիկոսը լավ հարաբերությունների մեջ էր Սևազի կաթողիկոսի հետ, որը ազատանում էր Կրկունից: Կա՛մքնի անմահաբող ղեկն էր 4, Պոլսում, որը չափավորների, արեւելքների և խորավորների օգուկաբան Ռոմալ Հովհաննիսյանի ղեկն էր երեսուսուներե անապատությունից և պաշտունը կրկին իրեն էր վերադարձրել: Հայկոն էր կաթողիկոսության երեքից Երեսնի Չեղերի Քիլունդյանը, որը հասել է ուսումնական մարդ էր, կշարավոր գործի: Ես նաե՛ր հարգալից էր վարելում ու միայն հավակնական շրջաններում, այլևս իշխանությունների մոտ: Ես կարող զորի էր և ճանաչող թողանք: Որի համար էլ արժանանալով էր Չեղերի պատվավոր տիր-

դիանի: Ես 1667 թվի 4, Պոլսում տարանական բացեց, բայց այս մեծ ընդունելությունն չգտավ՝ իր պատրաստած ոչ հաջող տառերի պատճառով: Հարկ է վարել, որ պատրաստած տեղյակ ապեղներ ևս պատկերաբանության արժեքներին և նրանցից վաճ խորի պատկերությունների բանակցելու հարցում: Նրա խորիզով հատուկ հարույն ուղարկվեց Երեսն, որտեղ ևս 4, Պոլսի Կա: Դուրեք տարավ Սարտիկոս Կա՛մքնի: Կաթողիկոսը կու էր անում նրանց վաճ խորից ազգ օգուկի համար: Չարկանությունից փրակող նրան նախկին օրգանիկների հարաբերությունները, և Կա՛մքնից միջերկրում, որ Երեսնազարդ՝ երեք օրինակ կաթողիկոս, եպիսկոպոսական ծեսուղությունը 1680 թվի փետրվարի 21-ը: Մեծ պահից էր Չարկոն ուսուցանողությունն ժամանակ էր, որտեղ երեսնազարդ հայտնեց, որ 4, Պոլսի կազ Կրկունապատկերությունից հիշուց Երեսնազարդը: Պատմականը, ինչպես ծիշու էր Երեսնազարդը, որ Երեսնազարդը և Օրվայանը, հավանաբար բերեց Կա՛մքնի: Կարելի է ենթադրել, որ համայնությունը կայացավ կաթողիկոսի, Երեսնազարդ, Կա՛մքնու և Երեսնի Չեղերի միջև: Ես հաս-

կողմ էր գյուղատնտեսի մասնագիտությունը աշխատելու իր օրը: 1926-ից 1937-ի ընթացքում լույս են տեսնում նրա «Մեր գյուղերը», «Գյուղատնտեսական կյանք», «Սամվելի գյուղը» ակնարկաշարերը, որոնցում լեռնաբանական է հայկական լեռնաշղթաների իրական պատկերը: Այդ տարիների մամուլում տպագրվում են նաև նրա առաջին պատմվածքները՝ «Միտիկ», «Սարու», «Ավախական մանուշակ»: Գյուղատնտեսական աշխատանքը իսկզբում է նրա ստեղծագործական գործունեության «խելով օրվա մեծ մարդ» այդ աշխատանքը Բիբիկանյան անհատ է դարձնում գրական գործով գրադել: Թեմուզ Գրիգորյան զրկակից զվով է իմ պատրաստակարարությունն են հայտնում քա-

ղապատե գրական աշխատանքով գրադելու», 1928-ի մարտին հանրագետության ղեկավարության ուղղված դիմումի մեջ գրում էր նա: Այդուհանդերձ՝ նույն 1928-ին մասնակցում է Երեսնի անապատական-անասնաբույժական ինստիտուտի իմաստասիրական աշխատանքներին և մինչև 1929-ի կեսերն աշխատում այնտեղ:

Բավկյանը երագում էր անդրդրկյուն կնիկով ստեղծագործական աշխատանք: Արդեն տպագրվել էր «Սթանծի» (1927) գործակալը: Գրվում էին լուրատու արվածները, որը, հոգեվել էին վերանել ու վրայաները: Այդ տարիներին ևս սերտորեն համագործակցում էր Երեսնի գյուղատնտեսական կոլեկտիվի հետ: 1934-ին էլ որպես ղեկավար, Չակագետի կազմակերպում էր Չակագետի համարակազմում լույս տեսնող «Գյուղատնտեսական կյանք» ակնարկաշարը, տպագրում հանրամատչելի գրույցներ, նաե՛ր՝ իր հեղինակած «Գյուղատնտեսական կյանք», «Կարտոֆիկի մշակույթ», «Սևորոտիկի կոմունակ» գրույցները: Մասնագիտական հոդվածներով աշխատանքում է գյուղատնտեսական մամուլին («Սամվակ», «Նոր ակտ»):

1923-1925 թթ. «Սարտակուշ» և «Սևորոտիկի Հայաստան» օրաթերթերում լույս են տեսնում նրա «Մեր գյուղերը», «Գյուղատնտեսական կյանք», «Սամվելի գյուղը» ակնարկաշարերը, որոնցում լեռնաբանական է հայկական լեռնաշղթաների իրական պատկերը: Այդ տարիների մամուլում տպագրվում են նաև նրա առաջին պատմվածքները՝ «Միտիկ», «Սարու», «Ավախական մանուշակ»: Գյուղատնտեսական աշխատանքը իսկզբում է նրա ստեղծագործական գործունեության «խելով օրվա մեծ մարդ» այդ աշխատանքը Բիբիկանյան անհատ է դարձնում գրական գործով գրադել: Թեմուզ Գրիգորյան զրկակից զվով է իմ պատրաստակարարությունն են հայտնում քա-

Չարկանությունը՝ էջ 3

ԿԻՑ ՄԵՆԵՅԱԿՈՒՄ

- Տաճարում հերթական քարոզչությունը հետո քահանայապետներն ու ժողովրդի ճեղքը Տիրոջ հարց տվեցին Իր իշխանության մասին՝ մեկ անգամ ենս փորձելով հրան, այսպես ասած, նեղը գցել: Սակայն Նրանց, հարցին հարցով պատասխանելով, հերթական անգամ ամրով թողել: «Չար մշակների առակը»: Մատթեոսի Ավետարանում, սակայն, այս առակին խախորդում է «Երևուրդի քարերի մասին առակը», որից էլ սկսեց մեր գրողը, քանի որ երկու առակն էլ նույն նպատակով էին սավառ:

- Նախ պատկերացնե՞ք՝ ինչ իրավիճակ էր երևալեցում: Ես ողջ շրջանատանում էրիստոսը մտնեցել էր Իր սրբազան տնօրինության կիզակետին, երեզոլեն տարի անտարտ քարոզել էր Իր Ավետարանը, կախյալ աշակերտներ ուներ, հազարավոր մարդիկ ծանաչում, սիրում էին մարմնացյալ Աստվածորդուն: Տիրոջ հեղինակության այսպիսի սրբոթաց աճը, բնական է, ինչտ անհավատացուցում էր իրենական կրոնական վերնախավին, ինչպես նաեւ աշխարհիկ իշխանավորներին, ուճեր ածեն ինչ անում էր՝ Նրան հեղինակավորելու էլ մեջտեղից հանելու համար: Հավասարակ Քրիստոսի առաքելությունն օր օրի քարավաճում ու պտղաբերում էր: Եվ անցել է ասել, որ ինչառակած երկու ասաններն էլ խիստ բողոքել էին այս իրավիճակին: Նախ՝ երկու որդիների առակի մասին: Տառաք, հասակակալ, չստ ու չստը աստիճանում հաճախ պատասխող մի պատմություն է կարծես թե պատմում Տերը: «Մի մարդ երկու որդի ուներ: Առաջինին մտնեցալով՝ նա ասաց. «Որդայ՛ր, այ՛ս ցայտը աշխարհի այգուսն: Աս պատասխանեց նա ասաց, «Գնում եմ, տե՛ր»:... ու զկաց: Մտնեցավ մուսկն էլ և նույնի ասաց: Աս պատասխանեց նա ասաց, «Գնում եմ, տե՛ր»:... ու զկաց: Բայց հետո զոչաց էլ զկաց այգին» (Մատթ. ԻՂ 28-30): Մի ոչնցում գործ ուներ նա աչող համակալություն, հնագույնություն նաև, որդու պատասխանը չստ հանձնել է՝ բարկություն չբարգո: Բայց արդյունքում պտղով չունեցավ: Ասոված մարգարեի միջոցով ասել է: «Այս ժողովուրդը մտտ է Ինձ

ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ «ՉԱՐ ՄԵՎԿՆԵՐԻ ՎՈՎԿԸ»

(Մատթ. ԻԱ 33-46, Մարկ. ԺԲ 1-12, Ղուկ. Ի 9-19)

Մեր հյուրն է Բյուրավաճի Աբ Գրիգոր Լուսավորիչի Կեղեղեու հոգեւոր հովիվ Տ. Ղազար քհն. ԳԵՏՈՒՄՅԱՆԸ

իր բերանով, իր շրթունքներով է մեծարում Ինձ, բայց սրտով հեռացել են մեկուսացել է Ինձից» (Եւ. ԻԹ 13): Ժիշտ այսպիսին էր ասում առաջին որդու վերաբերմունքը. ասաց «այ՛ր», բայց չարք: Առաջյակ էլ ասում է. «Իկնայե՛ք որ մեռած է մարմինն առանց հոգու, այնպես էլ մեռած է հավատն առանց գործերի» (Ղալ. Բ 26): Ժիշտ հավատն է երկրորդ որդու պարագայում. սա ասաց՝ «ճ՛հ», հավատացնել հորը, անշարտից պատասխան տվեց, բարկություն զգոցեք, բայց հետո զոչաց ու զկաց իր պատվոքը կատարեց:

Մտնեցալուսե՛ք շիտաճը հաճախ էր առակներով հասկացում Չին Ուխտի անկումը և Նոր Ուխտի հաստատումը, այլ է՝ Իրենակների՝ որպես Մատնո ժողովրդի ուղարկում, և Իեսուսների՝ երկնի արքայության մեջ ընդունված լինելու գաղափարը: Այս առակով էլ երկու եղբայրները ներկայացնում են իրեն և իեսուսն ազգագրին: ՉԻ՞ որ Մատնեվ ընկեր էր Աբրահամի սերնդին, Աստվածով է մյուս մարգարեներով Իր սուրբ կամքն էր հայտնել, Իր ուխտն էր ասել, որ արևը «այ՛ր» էին

ասել Տիրոջը: Սակայն այդ «այ՛ր»-ն գործի չվերաճեց: Ավելին, երբ Աստված Ինձը հայտնեց, նրանց իայեցին իրենց հետծնուն: Միևնույն ուրիշ ազգեր, որոնք աստվածություն, իեսուսություն և կրապաշտության մեջ մտրված էին, որոնց պատասխանն Աստծուն «ճ՛հ» էր, արդյունքում խաչված Բրիտանոսի ծառաները դարձան՝ իրապես կատարելով Տիրոջ կամքը: Չիտու Բրիտանոսի տեսապաշտում ամբողջ հիվանդությունն է՝ անցյալը, ներկան, ապագան, և Նրա պատմած առակներն էլ իրենց մեջ ամփոփում են ոչ միայն եղանակ, այլև զայրեք:

- Իսկ ինչո՞ւ է այստեղ շիտաճը հիշում Ղուկասեանի Մարտինի հիշումը: «Ղուկասեանը պարագայության համարապիտիվ եկավ, և նրան խաչակառայից, իսկ առաջավորներն ավտոիկներ հավատացին իսկ, և ողջ այդ տեսաճը է հետք էլ զոչացաց, որ Նրան հավատայից» (Մատթ. ԻԱ 32):

- Ավետարանն ուշադիր ընթերցելով՝ տեսնում ենք, որ Բրիտանոս մեկ անգամ էլ, որ օգտվում է Ղուկասեանի հեղինակությունից՝ վկայակցելով նրա անձը և գործու-

նեությունը: Եվ դա անում է՝ կեղծավոր փառիսեցիներին ու դպիրներին հանդիմանելով համար: Ինչո՞ւ. որովհետեւ Ղուկասեանն Իր ծառան էր, Իր աջեղից եղբուն էր, «ասան պատում կարելի ծայն էր», մարգարեությունների իրականացումն էր, և ասան իրենց այցի առաջ մարգարեությունն իրականացավ, բայց իրենց այրպես էլ չիսկականացին ու ընդորոնեցին: Իսկ մարգարեություններ, մեղավորներ, շղատեղոր, Աստծուն «ճ՛հ» ասողներ, լսելով Ղուկասեանի Մարտին քարոզը, ապաշխարեցին ու կատարեցին Աստծու կամքը:

- Եվ ասան անախպես հաշորդում է՝ «Չար մշակների առակը». «Լսեցե՞ք մի այլ առակ. մի տանտեր կար...» (տե՛ս Մատթ. ԻԱ 33-39): Կարելի՞ է ասել, որ այստեղ կոնկրետ գտալափարն է արձարծնում՝ առակը, խաչակած զուկերով:

- Ոչ միայն զուկերն են խաչակած, այլ և ասեղիքն է ավելի ամբողջական, ավարտուն: «Չար մշակների առակը», կարելի է ասել, ամբողջ փրկարանության համատեղ ներկայացում է՝ «Մի տանտեր կար, որ այցի տնեցել է այն ցանկապատեղն ու կրա մեջ հնձան փոքեց էլ աշտարակ շինեց, և այս ասլ մարծու տվեց մշակներին ու զկաց հեռու երկին: Հասկանալի է՝ «այցին» այլ կարևորեց Բարդուղեյն է՝ «տանտերը» Աստված, որ իրենակների եգիպտական գերությունից հանեց և Ավետյալ երկրում կենկերեց: Եվ նրանց տվեց Օրենք ու մարգարեություններ: Որե՛սն՝ այս ազգը իբրեւ այգի, հատնում էր պատկանում, և այցու մշակներն օրտեսագնեցին ու փախցնեցնեցին էին, որ անցեցին Մովսէսի այրուղին՝ որպես Աստծու անդատասի ծառաներ: Մովսէսն Օրենքի պահապանները, սակայն, անարժան գունկեցին, քանի որ Տիրոջ վայել բարի գործերն օրոհ չուկեցին: Եվ ասան. «Երբ պտղի մասնակցած մտնեցավ, իր ծառաներին ուղարկեց այն մշակները մտու, որպեսզի բերեցին իր քա՛մին ասնեն:

Շարունակություն՝ էջ 7

ԱՎԱՆԸ ԲԱԿՈՒՆ

(1899-1937)

Ավգոր՝ էջ 4
Չեշտ լեռ անցնում Բակուցի ստեղծագործական ճանապարհը: Որպես ազգային դեմք ու ղիմագիծ ունեցող գրող՝ «Մրճանոր» ժողովուրդի տպագրությունից հետո ևս հավակալած 1930-ական թթ. իր գրական հավասարությունի կողմին, իր անվան ինչն է գրում, զրպարտվում է «մահաբն ըրող մեղքերի մեջ»: Այս պայմաններում Բակուցին դեմ ուղղվում են քաղաքական ծանրագույն մեղադրանքներ. և 1936 թ. օգոստոսի 9-ին շատ այլ կապակցություններ հետ ձերբակալվում է ու արտաքսվում Երեւանի բանտում: Մեղադրանքը նույն էր, ինչ որ բոլորինը՝ «հակահեղափոխական, հակախորհրդային, անարկեական, ազգայնամուլական գործունեություն»: Բանտի խիստ կանոնակարգի պայմաններում 11 ամիս շառունակ Բակուցից ներթափվել է աննշանակալ ստորագույնների, անընթեղ հարցաքննությունների, ամենաբարձր կտակալների, արտերստմունքի, 11 ամիս շառունակ ևս պարտավոր էր ասպարոզել իր անմեղությունը, անասանակ ներկիվածությունը հայրենիքը: Բայց ծախված ինչ հայրենիքի ստեղծող, բոլոր կրթան, ուրոջ Բակուցից արտերստմունքի էր գրում: Հուլիս էլ անտիտիտ «Գիմունքի» էր գրում: Գրողը ընդ միջից հանում է մեծ տառապալի կերպարը: Միս 1936 թ. հոկտեմբերի 6-ի «Դիմունքի» մի քանի

տող. «Ծա՛նր է, շա՛ռ ծանր... Փառսը մտում է անշրջացելիս ևս մեկուսացում է: Այստեղից սկսվում է ամորի ասեղալի գիտակցումը, միկուն անգամ բանտարկման փաստի վերաբերումը: Օտարված են հանրությունից, ամրոք տակեր է գցում նաև արված լավի փառ, սովեղումը ըր մասին երած հիշողությունը: Մատնած ու մեկ ծամ, երկու, երեք, մեկ օր, երկու օր, մտածած ու իմարանալու աստիճանի, միկնե հիշողությունը փոկ է գալիս, են չգիտես՝ զի՞ն՞ է, թե՞ գերել, միայն փարզ գիտակցում է, որ կախքը մնաց փակ դրան ետեւում: Մտքերը հեռու են գնում, իսկ ի՞նչ կլինի հետագայում. ասի կվերջանա հետաքննությունը, ի՞նչ է պատկերում հետո... Երբ են հարցնում էմ, թե՞ ի՞նչ է լինելու հետո՞՝ հուսահատվում էմ, գիտակցությունս միացնում է, ջրածուլը թունեղներ ինեղում են կոկորոս, թե, ինչպե՛ս ու ձեռք քայտալում: Այ, երբ մարդ ինեղում է՝ և՛ է՛ն շեղախեղ է լինում, է՛ն թաղորում, հույսի հեն մեկերն են նաեւ մահվան հոտ է անում...»

Սիտոս միշտ տանջալիորեն շարգվում է Ֆիգալիսկան ցավի աստիճանի հասնող ինեղունի խոսից, ի՞նչ է լինելու ինձ հետ: Արդյո՞ւր են հնարավորություն կտրվի գործով, այսինքն՝ գրական աշխատանքով ապացուցել, որ են գրականության թշնամի չեն: Գյուրության միակ նպատակը մտնում է գրակալությունը... Ինձ

Գործ էր հայրենիքի

գրելու և կարգալու հնարավորություն տվեց, ինձ հիշում ու մատնի՛ր տե՛ս...»
Այս նամակը շարադրելիս Ավետարանը հետ կարճում էր, որ իրեն ոչ թե կենդանապես, այլ կարճում, և այդ իրավիճակում երկուրդ էր, որ իրեն ոչ թե օտարություն տաբարգետ, այլ՝ շայտաստի հեռավոր ուլ շրջան, որ ևս կարողանա լսել ժողովրդի «վերջանի խոսքը» և աշխատանք, այսինքն՝ գրել: Հոգեկան ևս ստակալի մարտանունը տեսնող կայու: Մտնեցալուսե՛ք Նրա հանդեպ պատիժներն ավելի են խաչաց-

նում: Կազմվում է մեղադրական եզրակացությունը, ընդունվում է ԽՍՀՄ գերագույն դատարանի զինվորական հանձնաժողովի որոշումը, և 1937 թ. հուլիսի 7-ի կարճատես հարցաքննությունից հետո Բակուցը դատապարտվում է պատիժ առանկարգում չափի՝ գնդակահարություն:
Վերջին խոսքում, ինչպես է «Դիմունք» մեջ, Բակուցը խնդրում է հնարավորության տույ ազելիլ աշխատանքով քաշել իր «հանցանքները»: Եթե, ինքուրե, այդպիսիք կան, Բայց երբ որոնքը փակվում են նրա առջեւ: Միավոր ծախ ու սրտակնեղեցից հետո, որ ընթացումը հնարավոր էր, որ իրեն պատկերով ճակատարացի մարդ ինչպեսարկներ, ևս անկանալիառաջան հասարակ ճնուն է կատար է ավելում դատարգ օրով 1937 թ. հուլիսի 8-ին: Ավարտվում է մեծ ու լուսավոր ելուցը, մարդու էլ ժամանակից հայ արժանի անեցալուսն աստղը: Կախքի 38 տարին կործանող լուսավորումը, ապրողներն անեցալուսն աստղը, արժանի կորուք քաշելու գույն:

Բակուցին անունը կտրից պիտի ինչեղ 1955 թ., երբ արդարացրեցին նրան: Նա իր ժողովրդի գիրկը պիտի դառնար՝ որպես կանոն նախադաս ու հայ գեղակալության խոսքի հավատարմական ղեկավար:

